

Úvodné slovo

Vážení čitatelia,

ešte máme v živej pamäti, ako sme si v tzv. direktívnom modeli riadenia spoločnosti a ekonomiky pripomínali nerealizovateľnosť tej známej podmienky úspechu J. A. Komenského: **chcieť, môcť a vedieť v jej trojjednosti**. Kto chcel a vedel, spravidla nemohol a kto mohol, zasa buď nechcel alebo nevedel.

Pochopiteľne, dnes si kladieme otázku z druhej strany: do akej miery umožnila ústavná demokracia nielen realizovať túto trojjednosť, ale do akej miery vytvorila pre ňu i reálne podmienky tak, aby sa prejavili v úspešnom raste a rozvoji spoločnosti, ako aj v kvalite života všetkých občanov. Hľadám odpoveď na túto otázku v súvislosti s udalosťami ostatných dní, resp. týždňov. Mám na mysli otvorenie nového školského roka, personálne zmeny vo vláde, ale predovšetkým pastoračnú návštevu Svätého Otca Jána Pavla II.

Začneme postupne. Vychádzam z toho, že nemožno dosiahnuť akékoľvek úspešné výsledky bez vedomostí a pravdivých poznatkov, „bez lásky k múdrosti“, k vzdelaniu. Vedomosti a poznatky sú silou, ktorá robí človeka slobodným a spoločnosť napredujúcou, bohatou. Sýtiacim prameňom takýchto poznatkov je v základe **školský systém**. Prostriedky investované do tohoto systému sa považujú za najefektívnejšie. A tak každá krajina, ktorá chce čo najrýchlejšie napredovať, investuje do vzdelávania. náš školský a vzdelávací systém však trpí nie na neefektívnosť systému, ale na nedostatok prostriedkov na jeho rozvoj i prevádzku. Hrozí zatváraním niektorých škôl krátko po otvorení nového školského roka 2003/2004. No, hrozí nielen tým, že žiaci sa nebudú mať **kde učiť** pre nedostatok prevádzkových prostriedkov, ale nebude ich mať ani **kto učiť**, keď platy učiteľov ostávajú hlboko pod priemernou mzdou 13.500.- Sk, dosahovanou v národnom hospodárstve SR. Uvedomujeme si, aký dosah to môže mať na vedomostnú úroveň kvalifikovanej pracovnej sily po našom vstupe do EÚ?

Slovo „**môcť**“ možno dokumentovať zabrzdzením zákona dopytu a ponuky v podnikaní pri tvorbe zisku minulým systémom. Keď tento zákon nemohol ovplyvniť tvorbu zisku, keď sa jeho presadzovanie dostalo do protikladu s osobnými záujmami, „nezákonnosť sa stala zákonom života“. Inak povedané, keď sa zrušila možnosť podnikania vo výrobe, prejavil citovaný zákon svoju silu v iných fázach reprodukčného procesu, či jeho riadení. Keď sa prestala odmeňovať tvorivá práca, spoločnosť začala odmeňovať jej opak – ľahostajnosť, formálnosť, proklamatívnosť a pod. V smere plnšieho uspokojenia osobných ziskových záujmov sa podnikateľská energia vyčerpávala bez väzby na uvádzaný zákon – rôznym druhom chamtivosti, korupcie,

rozkrádania, atď., t. j. neekonomickými cestami, očividne zhoršiac medziľudské vzťahy. Pretože sa podnikavosť nemohla presadzovať na základe pôsobenia zákona dopytu a ponuky, presadzovala sa na ťarchu spoločnosti, „na úkor tých druhých“. Zisky nevyjadrovali väzbovú kategóriu na rast výrobných podstaty. Plynuli napr. z privilegovaných miest, obsadzovanie ktorých prirodzeným výberom sa spravidla zmenšovalo tým viac, čím bolo ekonomicky naliehavejšie hľadanie prítlačivej formy civilizačného rozvoja. A tak síce nejestvovali súkromní vlastníci, ale jestvovala široká sieť „majiteľov privilégii“, ohrozovaných rozširovaním hospodárskej samostatnosti článkov ekonomiky. Stali sa preto odporcami novej línie a ich proklamované ciele sa odlišovali od cieľov reálne sledovaných. Morálka človeka sa totiž ťažko zachováva bez jej upevňovania morálkou spoločenského vedomia, formovaného základnými princípmi fungovania spoločnosti a uspokojovania záujmov. To sú princípy, určujúce zásadné mravné kvality človeka, predstavujúce ten najcennejší kapitál, ktorý sme deformovanou ekonómiou takmer premrhali. Obroda spoločnosti musí tak spočívať na obrode jej ekonomických princíпов. Absencia morálky a svedomia vedie totiž nielen k takým nemorálnym činom, akým je korupcia, ale v snahe získať možnosti lepšieho uspokojovania záujmov privilegovanými miestami i k ohováračstvu, šikanovaniu, politickým obviňovaniam a pod. Tieto vyúsťujú do mravného rozkladu spoločnosti. A tak sa v súvislosti s hlasovaním vlády o odvolávaní predsedu NBÚ J. Mojžiša pýtam: čo sa zmenilo v tomto smere!?

Ostáva len želať si, aby sme si všetci „**chceli**“ osvojiť si posolstvo pastoračnej návštevy Svätého Otca, ktorý napriek svojmu zdravotnému stavu silou vôle dokáže ako pútnik evanjelia šíriť posolstvo viery, lásky, pokoja, spravodlivosti, mravnosti a nádeje dôsledne podľa príslovia: **slová poučujú, príklady priťahujú**. Od slova „chcieť“ sa totiž všetko začína. Poučme sa a prostriedky vynaložené na túto návštevu budú viac ako rentabilné!

Prof. Ing. Viera Bacová, CSc., členka Rady NEZES

Ekonomický komentár

Prečo máme nízke mzdy a dôchodky?

V polovici mája sme sa „slobodne“ celonárodne rozhodli, že Slovenská republika vstúpi v roku 2004 do Európskej únie, vlastne rozhodlo o tom niečo málo cez 52 percent občanov, ktorí sa **zúčastnili** referenda (presnejšie, o jeho platnosti rozhodlo 89 941 hlasov). Ak spočítame občanov, ktorí sa zúčastnili referenda, ale hlasovali „nie“ a občanov, ktorí sa nezúčastnili referenda, zistíme, že vlastne len **menšina** rozhodla o našom vstupe do Únie – rovných 48,5%.

Vyvstáva oprávnená otázka, prečo väčšina oprávnených voličov nezaujala pozitívny či aktívny postoj k našej integrácii s tzv. **vyspelou Európou**.

Zaiste nedisponujeme exaktnou a „transparentnou“ odpoveďou tejto väčšiny – tú mohla, či mala dať skutočne demokraticky vedená predreferendová diskusia politikov s občanmi a to aj na základe znalostí našich odborníkov – právnikov, politológov, sociológov a hlavne skutočne nezávislých **ekonomov** (nie len narýchlo vyškoleného „**kindermanažmentu**“). Až v takejto diskusii by sa asi ukázalo, či je vôbec možné, a ak áno, akým spôsobom a akým tempom sa majú či môžu **integrovat'** spolu krajiny s diametrálne rozdielnymi sociálno-ekonomickými systémami, aké existujú v „starej 15-člennej“ Európskej únii a aké existovali počas 40 – 50 rokov v desiatich kandidátskych prístupujúcich krajinách.

Tieto a veľa iných otázok bolo potrebné vyriešiť v predstupovom období, ktoré bolo dosť dlhé na ich riešenie – trvalo 13 – 14 rokov a po zjednotení dvoch nemeckých štátov mala Európa aj „experimentálnu“ bázu pre hľadanie optimálneho riešenia. Dovolím si tvrdiť, že uvedené dlhé obdobie sa v Európe premrhalo a nevyužilo, presnejšie, „využilo“ sa na neplodný „**zápas Ríma s barbarmi**“, alebo na rovnako zbytočný a neproduktívny zápas rozdielných sociálno-ekonomických koncepcií usporiadania sveta po skončení jeho bipolárneho rozdelenia. Keď obídeme otázku politických koncepcií a ideológií (totalita, demokracia, liberalizmus, konzervativizmus, anarchizmus, a pod.), v celom zápase zostane dominantný zápas dvoch hlavných **ekonomických koncepcií či prúdov: liberalizmu, resp. neoliberalizmu** na jednej strane a **sociálne orientovanej a preto regulovanej trhovej ekonomiky** na strane druhej. Toto delenie prúdov a ekonomických koncepcií sa aj v posledných 10 – 15 rokoch stalo novou polaritou po páde postkomunizmu v Európe a to sa stalo príčinou premárnenia transformačného obdobia.

Naším občanom nemal kto, resp. nechcel asi zámerne vysvetliť, prečo sa „vyspelá európska pätnásťka“ nevedela dohodnúť na metóde integrovania s postkomunistickými kandidátmi, pričom zistila, že nemecká cesta „fúzovania“ NDR s NSR je nerealizovateľná, lebo **je príliš drahá (stála samotnú NSR asi 190 miliárd USD)**. To, že Nemecko bolo v Európe prototypom sociálneho štátu, ktorý vytvorila po vojne „konzervatívno-socialistická“ koalícia ADENAUER (CDU/CSU), Prof. ERHARD, BOECKLER (DGB) a jej „produkt“: politika Mitbestimmungu (spoluúčasti), to mala a mohla našim občanom vysvetliť aj „pravicová vláda“ ako jednu z predností vstupu SR do EÚ. Musela by ale vysvetliť, prečo v prístupových rokovaníach nevyjedнала s Bruselom urýchlenú, v podstate jednorázovú **vstupnú nápravu deformovaných hospodárskych čísel. Tá podľa nemeckého vzoru mala vychádzať z aproximatívneho uznania 50-percentnej úrovne národohospodárskej (spoločenskej) produktivity práce. Na tomto základe sme mali prijať a realizovať záväzok o dvojnásobnom**

zvýšení všetkých trhových cien, vrátane ceny práce (minimálnej mzdy), ako aj dôchodkov.

Uplatnenie uvedenej transformačnej koncepcie by si nesporne vyžadovalo zásadnejšiu hospodársku reformu, najmä reformu rozpočtovej a fiškálnej politiky, ako aj menovej politiky štátu (Národná banka Slovenska by musela v emisnej činnosti dôsledne realizovať monetárnu kvantitatívnu teóriu cien /Friedman/, presnejšie kvantitatívnu rovnicu výmeny: $M \cdot V = P \cdot Q$). Takýto skutočne reformný manéver, vychádzajúci z reálnych hodnotových parametrov a skutočnosti bližších relácií spoločenskej produktivity práce, by zásadne napravil nereálne a priepastné rozdiely v reláciách medzi mzdami a dôchodkami, ktoré vychádzajú z devalvovaných „veksláckych“ menových kurzov našej meny a európskeho eura. Bez tejto regulovanej nápravy hospodárskych čísel nedosiahneme vyrovnanie našej ekonomickej úrovne s vyspelými členmi Európskej únie ani za 20 rokov.

Doc. Ing. Ladislav Klinko, CSc., člen Rady NEZES

Medzinárodné politické vzťahy

Historické i aktuálne súvislosti medzinárodných vzťahov Slovenska

Každého pozitívne mysliaceho Slováka, nech je ktorejkoľvek národnosti, mohlo a môže naplňať hrdosťou s akým hlbokým dosahom na vnútorné prostredie i smerom k zahraničiu sa uskutočnila u nás nedávno návšteva hlavy katolíckej cirkvi pápeža Jána Pavla II. Ale aj to, že bola zorganizovaná a zabezpečená na vysokej úrovni a bez incidentov. Takže neprajníkom a bulváru zostal malý priestor na demagógiu o efektívnosti tohto mimoriadne významného podujatia pre súčasnosť aj budúcnosť Slovenskej republiky.

Vďaka návšteve pápeža a jeho sprievodu (11.-14. septembra t.r.) videli milióny ľudí na celom svete televízne prenosy zo Slovenska a po takmer celý týždeň sledovali vo svetových médiách jeho povzbudivé myšlienky pre Slovensko a svet v 21. storočí: učiť sa žiť v slobode, nebať sa a v mieri spolunažívať. Dve návštevy pápeža v priebehu jednej dekády je nielen prejav vzácnej priazne najvyššieho predstaviteľa Svätej Stolice k slovenskému národu ale aj **pozitívny výraz vatikánskej diplomacie k samostatnému Slovensku.**

Neoceniteľne záslužné bolo **pripomínanie historickej kontinuity** jestvovania a medzinárodného pôsobenia nášho národa v priestore pod Karpatským oblúkom od 7., resp. 9. storočia. To, že o jednoznačnú samostatnú pozíciu starých Slovákov na medzinárodnej scéne sa bezpochyby zaslúžili pozývajúci Rastic/Rastislav, Svätopluk a najmä pozvaní tvoriví a obetaví solúnski bratia Konštantín/Cyril a Metod.

Ich zásluhou nadobudli starí Slováci *kresťanskú vieru, písmo, kultúru aj základy štátnej legislatívy – preklad častí rímskeho práva.*

A vďaka týmto trvalým hodnotám aj *širší prienik na medzinárodnú scénu* a medzinárodné uznanie, keď pápež v roku 869 potvrdil pravovernosť učenia solúnskych bratov a schválil staroslovenskú liturgiu. Týmto verdiktom najvyššej cirkevnej autority sa kresťanskí vierozvestcovia pričínili aj o *legislatívne uznanie medzinárodnej identity Slovákov.* Už nasledujúci rok pápež Hadrián II. (v roku 870) vysvätením Metoda za panónsko-moravského biskupa na prestol sv. Andronika (v Srieme) potvrdil aj novú cirkevnú reč - *staroslovenčinu*, ktorá sa tým stala 4. na svete, do ktorej bolo preložené Písmo sväté. A do tretice, aj ďalší pápež Ján VIII. bulou „*Industriae Tue*“ z roku 880 potvrdil Metodovu pravovernosť (obžalovali ho z herézy) a tiež staroslovenskú liturgiu.

Medzinárodné postavenie Svätoplukovej ríše zavŕšila *korunovácia Svätopluka za kráľa podľa rímskeho ceremonálu (more Romanorum regum - hlava IX.)* pápežským legátom Dominikom v r. 885 (M. S. Ďurica: Dejiny Slovenska a Slovákov, LÚČ Bratislava 2003, s. 42).

Hodno si tu pripomenúť *teritoriálny rozsah Svätoplukovej ríše*, keď v 80-tych rokoch 9. storočia rozšíril svoj štát o viaceré susedné územia slovanských kmeňov. Bola to *južná časť terajšieho Poľska – Vislansko, Sliezska a Lužické Srbsko, časť Panónie a územie Bohemanov – dnešných Čiech.* Niektoré pramene uvádzajú, že Svätoplukova ríša siahala až po Belehrad a Železné vráta na dolnom Dunaji a na východe až po Bihárske vrchy.

Ďalšie obdobie, po vyhnaní Bratov a potom zániku Veľkej Moravy v r. 907, malo na náš národ a jeho medzinárodné postavenie po celé tisícročie katastrofálne dôsledky. Uhlíky viery v obnovu samostatnosti Slovákov po celé generácie medzi ľuďom udržiavali najmä duchovní - kresťanskí kňazi, biskupi a učenci spolu s laickými vzdelancami. Sami išli príkladom v obetavosti za zachovanie dedičstva otcov a tí najušľachtilejší z nich až po najvyššiu obeť – svoj vlastný život. V dávnej i nedávnej minulosti...

Predstavitelia kresťanských kruhov Slovenska mali nemalý podiel na vzniku I. Č-S R. Keď sa však ukázalo, že pôvodné dohody o rovnoprávnosti slovenského národa s českým (predovšetkým známa Česko-Slovenská Dohoda predstaviteľov slovenských a českých organizácií v Pittsburgu/USA z 30. mája 1918) nielenže neboli dodržané, ale dokonca bola *spochybňovaná samotná existencia slovenského národa a presadzovaná bludná, hegemonistická teória československého národa*, postavil sa Andrej Hlinka, Jozef Tiso a celý rad kresťanských i ďalších síl najprv za autonómiu, postupne za samostatný štát Slovákov, ktorý sa v roku 1939 stal skutočnosťou. Všetkým *patrí za to naša vďaka a neskonala úcta pokým ako národ budeme existovať.*

Počas krátkeho a zložitého vojnového obdobia dokázali Slováci, že sú spôsobilí znova si sami a úspešne vládnuť a že Slovensko patrí opodstatnene na mapu Európy ako

samostatný štát jedného z najstarších národov nášho kontinentu.

Nás ekonómov fascinoval a doteraz uchvacuje budovateľský program I. SR, dôslednosť a zodpovednosť pri jeho plnení. Odpoveď na otázku: ako to, že za surových vojnových čias sa slovenská koruna stala jednou z najpevnejších mien v Európe (10x cennejšia ako Kč) znela: *naši nekradli a pracovali ako pre seba.*

Dodal by som, že to bolo aj v tom, čo nám teraz najviac chýba: *schopní ľudia v riadení hospodárstva (Karvaš, Medrický, Pázman, Stano, Zaľko a i.), vzájomná úcta, dôvera riadiacich aj riadených a ochota spolupracovať aj s tými, ktorí majú odlišné názory či prísľušnosť.*

Konštatovanie národohospodára európskeho formátu prof. I. Karvaša v odpovedi na otázku, ako hodnotí politiku I. SR a svoje pôsobenie v nej: *„stál som na správnej strane“*, jednoznačne dokazuje *neopodstatnenosť zlomyseľného spochybňovania I. SR ako farskej republiky a obľudnosť popravy jej prezidenta*, nech jej iniciátori pochádzajú zvnútra, či spoza našich hraníc.

Druhým, ešte väčším prínosom I. SR bolo jej *medzinárodné uznanie 31 štátmi.* Patrili medzi nich aj neutrálne, z ktorých prvým bola Svätá stolica, a všetky vtedajšie veľmoci s výnimkou Spojených štátov amerických.

Uznaním samostatnosti na medzinárodnej scéne v duchu cyrilometodského odkazu Slovensko cieľavedome prezentovalo dlhodobu utlmenú a málo známu kontinuitu našej jedinečnosti a svojbytnosti z obdobia Veľkej Moravy.

Nikto z nás nechce kryť či ospravedlňovať nedostatky a chyby z vojnového obdobia (neurobil ich iba ten, čo nič nerobil alebo z bezpečnej vzdialenosti len huckal do boja proti fašizmu). Boli poznačené hegemonistickým postavením hitlerovského Nemecka a ústretovým postojom k nemu i zo strany európskych mocností a ďalších štátov.

Trvalým faktom zostane, že *„pozitívne prínosy šiestich rokov Slovenskej republiky pre Slovensko a Slovákov nemožno nikdy viac vygumovať zo života a vedomia národa“* (Wolfgang Venohr: *Aufstand der Slowaken, Ullstein-Taschenbuch*, 1992). To dodnes mnohým elementom kole oči. Snažia sa v nás všetkých neustále pestovať pocit viny, hoci sami majú nemalú „za ušami“. Podľa vynikajúceho nemeckého historika Dr. W. Venohra, jednou z príčin neprestávajúcich protislovenských ťažení je pocit osobnej porážky tých politických síl, ktorých produkty z roku 1919 (Versailles, St. Germain – Česko-Slovensko a Juhoslavia) sa po r. 1938, resp. 1989 rozpadli. To by sme nemali nechávať bez povšimnutia a *neprechádzať tieto neprestávajúce útoky na slovenskú samostatnosť bez náležitých zásadných odpovedí štátnej reprezentácie.*

Slovensko v období 1946-1989 bolo pred svetom kryté dvojitou clonou: unitárneho, či federálneho čs. štátu a príslušnosťou k bloku proletárskeho internacionalizmu. Na obnove samostatnej Slovenskej republiky 1. januára 1993 má popri domácich aktéroch a účastníkoch nemalú zásluhu množstvo Slovákov v zahraničí.

Tu chcem priznať, že patríam k tým, ktorí v ekonomickej oblasti očakávali od našich krajanov ďaleko viac, než sa doteraz udialo. Žiaľ, „zásluhu“ na nesplnení našich očakávaní majú obidve strany, i zodpovední predstavitelia všetkých doterajších vlád počnúc 1. januárom 1993. Prítom príkladov o veľkom prínose krajanov na prospech susedných štátov je neúrekom. Či už ide o Maďarov, Čechov, Poliakov, ale i ďalších.

V NEZES sme už začiatkom r. 1990 zdôrazňovali, že by to nemali byť len finančné prostriedky, ale najmä **know-how a kontakty našich krajanov na zahraničných partnerov**, ktoré by mohli prekonať ťažkosti prvých krokov SR na medzinárodnej scéne. Neuspokojivé výsledky (veľká časť výnimkám) v tomto smere sú zároveň predpokladaným potenciálom posilňovania medzinárodných pozícií Slovenska do budúcnosti.

Zásluhou ušľachtilých snáh a rozhodných krokov celého spektra národných síl i s príspevom úsilia väčšiny národností je dnes **SR aktívnym subjektom na medzinárodnej scéne**.

Slovenská republika má v súčasnosti 65 zastupiteľských úradov – veľvyslanectiev v 65 štátoch (+ pobočku ZÚ v SRN), 7 generálnych konzulátov, 2 misie (NATO, ES), 6 stálych misií a 8 Slovenských inštitútov. Bilaterálne vzťahy má Slovensko prakticky so všetkými 191 členskými štátmi OSN. A okrem toho aj s ďalšími krajinami, resp. nesamostatnými teritóriami.

Popri rozsiahlych bilaterálnych vzťahoch je **SR agilná v multilaterálnej spolupráci**. Slovensko má v súčasnosti pomerne aktívnu účasť v celom rade dôležitých medzinárodných organizácií. SR je aktívnym členom viacerých orgánov, agentúr a projektov OSN (Bezpečnostnej rade, FAO, ILO a pod.), je členom OECD, WTO a desiatok ďalších významných medzinárodných medzivládnych aj mimovládnych organizácií.

Napriek týmto postupne sa zlepšujúcim organizačno-inštitucionálnym pozíciám SR v medzinárodných reláciách netreba zabúdať, že Slovensko je nedostatočne známe a nezriedka si ho aj významní politici (aj iní v tlači, atlasoch, učebniciach, internete a i.) mýlia so Slovinskom. Je to *nedobrá vizitka zahraničnej politiky a zahraničnej služby SR*, ale aj ostatných kompetentných inštitúcií.

V tejto súvislosti hodno pripomenúť nedobry a škodlivý vzťah časti našich kultúrnych činníkov - funkcionárov i „bavičov“, ktorí ďaleko prekračujú mieru zdravej kritiky a satiry a, najmä od roku 1998, bez ostychu dehonestujú vlastenectvo slovenské a servilne obdivujú vlastenectvo iných národov a národností. Hodno im pripomenúť výsledky skúmania svetoznámeho amerického futurologa Johna Naisbitta: „*Zoči-voči rastúcej homogenizácii sa všetci budeme sústreďovať na zachovanie našej identity, či už ide o identitu náboženskú, kultúrnu, národnú, jazykovú alebo rasovú.*“ (Megatrendy 2000, Bradlo, Bratislava 1992, s. 124).

Napriek pomerne rozsiahlej účasti SR v medzinárodných inštitúciách pozorujeme nedostatočný vplyv Slovenska na činnosť inštitúcií s globálnou autoritou i nedostatočnú adaptáciu slovenskej exekúty, parlamentu, súdnictva na

výzvy globalizácie. Hoci Slovensko predstavuje – z globálneho hľadiska – nevelkú populáciu, ak nemá prísť o svoju identitu, musia naše aktivity a úloha na medzinárodnom fóre významne presahovať tento kvantitatívny rozmer. Popri konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky, stabilite politiky a príťažlivosti kultúry to znamená predovšetkým účasť na činnosti inštitúcií s globálnou autoritou. Konkrétne to znamená predovšetkým vytváranie vzdelanostného a informačného zázemia a suverénny pohyb občanov Slovenska v globálnom komunikačnom priestore (ekonomiky, vedy, kultúry) i na globálnom trhu. Globálny svetový systém nepozná oázy „nedotknuteľnosti“. Aj Slovensko to pociťuje na svojej ekonomike, bezpečnosti, kvalite života ľudí.

Východiskom je: permanentné monitorovanie globálneho i regionálneho vývoja, systematická prognostická činnosť prepojená s tvorbou vízií a stratégií rozvoja Slovenska a aktívna účasť v alianciách kooperujúcich štátov so zhodnými záujmami. Významnú úlohu pritom môže – a zrejme musí – zohrať paradigma trvalej udržateľnosti rozvoja a zlepšovania kvality života občanov SR.

Ak má Slovensko dosiahnuť kvalitatívnu zmenu účinnosti zahraničnej politiky, osobitne v ekonomickej oblasti, je potrebné hľadať cesty a *dospieť k zhode koalíčných i opozičných reprezentácií aspoň pri zásadných otázkach zahraničnej politiky a zahraničnej služby*.

Zároveň je očividne nevyhnutné vymedzenie kompetencií a hlavne zodpovednosti medzi Ministerstvom zahraničných vecí, Ministerstvom hospodárstva a ďalšími rezortmi a inštitúciami v ekonomickej časti medzinárodných vzťahov.

Tlak globalizácie, vzrastajúci vplyv medzinárodných organizácií, zmena ponímania suverenity štátu a nový mocenský rozptyl nútia Slovenskú republiku **precíznejšie definovať svoju zahraničnopolitickú koncepciu ako súčasť štátnej doktríny**. Rozhodovanie o zásadných otázkach zahranično-politického smerovania sa musí stať predmetom reálneho konsenzu rozhodujúcich politických síl našej spoločnosti. Treba pritom vychádzať zo skutočnosti, že **základné ciele zahraničnej politiky sa musia formulovať doma a v dostatočnom časovom predstihu**. V opačnom prípade dochádza k neprípustnej improvizácii s ďalekosiahlymi dôsledkami.

Spoločnou úlohou všetkých zložiek našej spoločnosti je **upevňovať základy identity a prosperity národa i štátu**, aby sa s cieľmi zahraničnej politiky Slovenskej republiky vnútorne stotožnila rozhodujúca väčšina obyvateľstva a aby legitímny spor ideí a politických prístupov neohrozoval záujmy štátu. Je to dôstojná a zodpovedná úloha tvorivých síl v prvých dekádach 21. storočia.

Ing. Ladislav Lysák, predseda NEZES

Osobnosti

Prof. Ing. Miloš Švantner, CSc.

patril k významným slovenským ekonómom – pedagógom povojnových desaťročí. Narodil sa 19.12.1922 vo Valaskej v okrese Banská Bystrica a štúdium VŠE v Bratislave absolvoval v roku 1951. V rokoch 1942-1943 bol učiteľom na Orave a neskôr sa aktívne zúčastnil v Slovenskom národnom povstaní. V rokoch 1945-1946 pracoval vo vydavateľstve Pravda, v rokoch 1946-1950 bol tajomníkom Úradu Predsedníctva zboru povereníkov a v rokoch 1950-1951 bol politickým tajomníkom na VŠE v Bratislave.

Pedagogickú kariéru začal v rokoch 1956-1959 na VŠE v Prahe (v rokoch 1956-1957 bol prorektorom VŠE v Prahe) a od roku 1959 pokračoval v nej na VŠE v Bratislave, pričom v rokoch 1960-1963, 1969-1972 a od roku 1976 vykonával funkciu vedúceho katedry ekonomiky a riadenia priemyslu a v rokoch 1963-1966 bol dekanom Fakulty ekonomiky a riadenia výrobných odvetví VŠE v Bratislave. Vedecký titul CSc. získal v roku 1955, docentom VŠE v Bratislave bol od roku 1963 a mimoriadnym profesorom od roku 1971.

Vo svojej pedagogickej a vedecko-výskumnej práci sa zameriaval na problematiku ekonomiky a riadenia priemyslu a v rámci nej hlavne na sústavu riadenia, štrukturálne zmeny, vedecko-technický pokrok a na socialistickú integráciu v priemysle. V tomto smere boli zamerané aj jeho publikačné aktivity. Publikoval množstvo odborných článkov a štúdií v časopisoch a zborníkoch, spracoval viacero vysokoškolských učebných textov a učebníc a bol autorom publikácií „Zvyšovanie smennosti v československom priemysle“ (Bratislava 1962) a „Medzinárodná socialistická ekonomická integrácia“ (Bratislava 1980). Bol tiež spoluautorom prác „Odvětová struktura průmyslu“ (Praha 1959), „Ekonomika průmyslu“ (Praha 1964), „Ekonomika priemyslu“ (Bratislava 1968) a „Ekonomika a riadenie priemyslu“ (Bratislava 1980).

Prof. Ing. Miloš Švantner, CSc. sa aktívne angažoval aj vo viacerých riadiacich a politických funkciách a priebežne bol členom viacerých vládnych a vedeckých orgánov. V rokoch 1965-1969 bol tiež podpredsedom Čs.komitétu pre vedecké riadenie v Prahe a za svoju prácu obdržal viaceré vyznamenania.

Július Handžárik

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Kladné a záporné stránky toku zahraničných investícií

Reštrukturalizácia ekonomiky v štátoch, ktoré sa transformujú k trhovému hospodárstvu, kladie zvýšené nároky na prílev zahraničných investícií. S cieľom prilákať zahraničný kapitál, vlády transformujúcich sa štátov prijímajú opatrenia, ktoré podporujú prílev zahraničného

kapitálu.. Očakávajú, že zahraničný kapitál podporí ekonomický rast, zamestnanosť a tvorbu nového podnikateľského prostredia. Pozitívne stránky toku zahraničných investícií sú preto v centre opatrení vlády aj masovo-komunikačných prostriedkov. Avšak, podobne, ako každá minca má rub a líc, aj toky zahraničného kapitálu majú pozitívne aj negatívne stránky z hľadiska štátu, ktorý kapitál exportuje, ale aj štátu, ktorý ho importuje. V rámci možností, ktorý dáva rozsah predkladaného príspevku, charakterizujeme túto stránku prelievania kapitálu.

Snaha čo najlepšie zhodnotiť kapitál pri ešte akceptovanom riziku je jedným z charakteristických znakov zahraničných investícií, ktoré v súčasnosti predstavujú rozšírenú formu prelievania kapitálu. Liberalizácia trhov v súvislosti s postupujúcou globalizáciou svetovej ekonomiky, funkčný medzinárodný menový systém, vymožitelnosť práva a inštitúcie, ktoré garantujú vlastníctvo a reparáciu ziskov, sú nevyhnutnou podmienkou toku zahraničných investícií. Ďalšou podmienkou je existencia kapitálu, ktorý hľadá umiestnenie s požadovaným ziskom a s ešte akceptovaným rizikom.

V ekonomickej teórii a v hospodárskej politike predstavitelia neoliberalizmu podporujú opatrenia zamerané v prospech toku zahraničných investícií. Naproti tomu, odporcovia globalizácie poukazujú na negatívne stránky transferov kapitálu a operácií na svetových trhoch peňazí. Podľa údajov MMF globalizujúca sa svetová ekonomika zaznamenala od r. 1970 do r. 2000 79 menových kríz a 69 kríz bankového systému. V súčasnosti Argentína a Brazília čelia recesii, ktorá môže prerásť do finančnej krízy. Avšak, nielen uvedené štáty, ale oslabujúci sa dolár rozkolísala menové kurzy.

V roku 2001 medzibankové úvery a vklady v zahraničí dosiahli 9,0 triliónov USD. Len časť z tejto sumy, 600 mld. USD, bola investovaná v štátoch tretieho sveta a v štátoch, ktoré sa transformujú k svetovému hospodárstvu. Pri vývoze kapitálu investori uprednostňujú priemyselne vyspelé štáty. Konštatujú, že v ostatných štátoch v porovnaní s priemyselne vyspelými je síce lacná a kvalifikovaná pracovná sila, ale táto sila nemá nimi požadovanú zručnosť a návyky. Poukazujú aj na nedostatky v legislatíve a v činnosti inštitúcií, ktoré znásobujú riziká spojené s návratnosťou investícií. Pritom voľný pohyb kapitálu prispieva k rozvoju ekonomiky, z ktorej odchádza, ale aj ekonomiky do ktorej prúdi. Napomáha globalizácii národných ekonomík, umožňuje viac a efektívnejšie vyrábať, získať know-how, investovať viac v porovnaní s úsporami a s ich premenou na investície na základe len domácich zdrojov. Prílev zahraničného kapitálu znásobuje takto investičný potenciál štátov, v ktorých nachádza umiestnenie.

Pri porovnaní rizík, ktoré sú spojené s vývozom kapitálu a s vývozom tovarov a služieb, môžeme konštatovať, že vývoz kapitálu je spojený s väčším rizikom. Investori musia prihliadať k politickému riziku (tzv. riziko štátu), kurzovému riziku, úverovému riziku, atď. Pri nesprávnom

hodnotení rizika sa musia vysporiadať so stratou, znehodnotením vyvezeného kapitálu.

Riziká spojené so zahraničnými investíciami sú dané rozdielnym hodnotením súčasných a budúcich výnosov. Založené sú na odhade vývoja početných premenných veličín, ktorých vývoj sa nedá jednoznačne kvantifikovať. Pritom rozdielne hodnotenie rizika vplýva na toky kapitálu v jeho rozmanitej podobe. Z hľadiska štátu, do ktorého investície prúdia, najžiadanejšie sú priame zahraničné investície a dlhodobé úvery. Pod vplyvom opakujúcich sa finančných kríz, dopyt po investíciách do cenných papierov je menší. Investor, ale aj ekonomika, v ktorej kapitál našiel umiestnenie stráca, pokiaľ trhovú hodnotu cenných papierov je nižšia ako nominálna. Pokiaľ sa investor rozhodne presunúť investície do iného štátu, spravidla predáva so stratou, pokiaľ vôbec nájde kupujúceho. Likvidáciou výroby v štáte, z ktorého kapitál uniká, zhoršuje sa hospodárska situácia v tomto štáte. Postup niektorých výrobcov automobilov je toho názorným príkladom.

Nedostatok kapitálu núti hlavne štáty, ktoré sa transformujú k trhovému hospodárstvu, aby prijímali opatrenia na podporu vstupu zahraničného kapitálu. V tomto zmysle aj vlády v SR kládli dôraz na získanie strategických investorov. Avšak, opatrenia zamerané na podporu priamych zahraničných investícií nevedli k požadovaným výsledkom. Táto situácia sa mení pod vplyvom zmien v právnom a inštitucionálnom prostredí, záruk, ktoré investorom dáva prijatie SR do EU a NATO.

Ing. Vladislav Bachár, člen Rady NEZES

Mladí a veda

6. rámcový program EÚ

V prázdninovom dvojčísle júl/august 2003 sme Vám priniesli informáciu o 6. rámcovom programe Európskej únie, ktorý bude trvať do roku 2006. Jeho hlavným poslaním je prispieť k vytváraniu Európskeho výskumného priestoru (ERA) lepšou integráciou a koordináciou roztriešteného európskeho výskumu.

6. rámcový program bol oficiálne otvorený v Bruseli 11. – 13. novembra 2002. 17. decembra 2002 zverejnila Komisia EÚ výzvy a ich priority v rámci tohto programu. Výzvy na podávanie návrhov sú publikované v Oficiálnom vestníku EÚ a na internetových stránkach www.europa.eu.int a www.cordis.lu. Informácie o obsahu, podmienkach a procedúrach budú publikované počas trvania celého programu, aby sa podporila čo najširšia účasť výskumníkov. Celkový predpokladaný rozpočet by mal byť vo výške 17.5 mld. euro.

6. rámcový program a finančná pomoc, ktorá bude poskytovaná, sú otvorené pre všetky inštitúcie z členských štátov EÚ, ktoré sa zaoberajú výskumom, alebo

rozširovaním a používaním výsledkov výskumu. Program sa týka hlavne:

- jednotlivcov,
- priemyselných a obchodných firiem (vrátane malých a stredných podnikov),
- univerzít,
- výskumných ústavov,
- spoločností, zaoberajúcich sa rozširovaním výsledkov výskumu.

Okrem toho je program prístupný aj pre inštitúcie pristupujúcich štátov strednej a východnej Európy, ktoré majú prvýkrát možnosť zúčastniť sa rámcového programu na základe takých istých práv a podmienok, ako členské štáty EÚ bez ďalších obmedzení. Ďalej sa programu môžu zúčastniť aj výskumníci a organizácie zo štátov mimo EÚ a pristupujúcich štátov na základe tzv. case-by-case. Štáty, ktoré nespádajú do týchto kategórií, sa môžu zúčastniť programu na základe samofinancovania v prípade, že ich projekty sú v súlade so záujmami EÚ a budú mať významný prínos pridanej hodnoty. Tieto dve podmienky musia byť v návrhu jasne demonštrované.

Všetci žiadatelia musia preukázať, že disponujú technickými, finančnými a ľudskými zdrojmi, ktoré sú potrebné na úspešné ukončenie projektu a na zabezpečenie rozšírenia a použitia výsledkov projektu.

Všetky návrhy, ktoré sa predkladajú Komisii EÚ, musia mať výraznú európsku dimenziu, na projekte by mali spolupracovať minimálne 3 účastníci z členských, prípadne pristupujúcich štátov EÚ v prípade integrovaných projektov. Čo sa týka sietí excelentnosti, predpokladá sa účasť minimálne 6 účastníkov.

Ing. Martin Grešš, asistent na Katedre diplomacie a medzinárodných vzťahov, FMV EU v Bratislave

Z podnikateľskej sféry

Ako ďalej s minimálnou mzdou?

V poslednom období prebieha relatívne silná výmena názorov v trojuholníku vláda – odbory – zamestnávateľia o tom, aká má byť minimálna mzda. Vláda, aj so súhlasom zamestnávateľov, schválila s účinnosťou od októbra minimálnu mzdu vo výške 6 080 Sk. Odbory požadujú, aby ešte v tomto roku minimálna mzda činila 50 % priemernej mzdy a v ďalších rokoch, počínajúc rokom 2004, 80 % teda cca 8 100 Sk.

Aká je porovnateľná báza? V EÚ sa minimálna mzda pohybuje v rozpätí cca 420 EUR (Portugalsko) po cca 1 370 EUR (Luxembursko). Minimálna mzda po zvýšení u nás činí cca 144 EUR, čím hlboko zaostávame nielen za krajinami EÚ, ale aj Maďarskom, Poľskom, ČR a Slovinskom. Podobne, pracovná sila je u nás takmer osemnásobne lacnejšia ako v EÚ a v priemernej mzde

zaostávame aj za uvedenými štyrmi krajinami. Cenová hladina však už dnes dosahuje takmer 70 % cenovej hladiny EÚ (reálnej, nie štatistickej) a v energiách aj viac.

Životná úroveň, teda to čo si môžeme z našich príjmov kúpiť, v porovnaní s krajinami EÚ činí len 26 % (v – cca 33 %).

Táto krátka porovnávací analýza navodzuje dojem, že ak vláde, odborom a zamestnávateľom ide o pracujúceho občana, jeho životnú úroveň a perspektívu rozvoja spoločnosti, ako svorne každý hlása, mala by existovať platforma, na ktorej sa zhodnú. Opak je pravdou.

Vláda v záujme makroekonomických veličín, od obchodnej bilancie až po deficit štátneho rozpočtu, sa snaží a dnes už dlhodobo (od r. 1998) obmedzovať súkromný spotrebiteľský dopyt. Preto je proti rastu minimálnej mzdy. Z dlhodobého hľadiska sa snaží udržať dnes už diskutabilnú komparatívnu výhodu lacnej pracovnej sily. Žiaľ, v priemere už menej kvalifikovanej ako pre desiatimi rokmi.

Zamestnávatelia argumentujú, že minimálna mzda by zvýšila nákladovosť výroby a teda by spôsobila stratu konkurenčnej schopnosti. Čiastočne majú pravdu, lebo vinou len pomaly sa zlepšujúceho podnikateľského prostredia a pre veľkú nedostupnosť bankových zdrojov sa kvalitatívna prestavba produkčnej základne spozdúje.

Odbory síce sú za zvýšenie minimálnej mzdy, spôsob nastolovania požiadaviek však pripomína šamanské tance vyvolávačov dažďa. Keď zaprší sme slávnici, keď nie na vine je „vyššia moc“, vzbudili sme však záujem ľudí.

Vo všeobecnosti prístup k minimálnej mzde ako štatistickému a porovnávacímu ukazovateľu je nesprávny. V skutočnosti ide o inštitút mimoriadne silného systémového charakteru s dopadom do makro a mikroekonomiky, celého okruhu sociálnej sféry, kultúry (príprava a kvalita pracovnej sily), ale aj do morálneho stavu spoločnosti.

Dôsledky, ktoré to vyvoláva:

- Nízka minimálna mzda a mzdová úroveň všeobecne nevyvoláva tlak na substitúciu pracovnej sily výkonnými technológiami a technikou v podnikoch. V dôsledku toho aj znižovanie dane z príjmov podnikateľské subjekty (právnické aj fyzické osoby) nie sú nútené premietat' do investícií (po znížení dane zo 40 % na 25 % miera investícií klesala a aj terajšie zníženie tejto dane môže mať rovnaký efekt).

Výsledok je relatívne nízka efektívnosť značnej časti našich podnikateľských subjektov a nízka konkurenčná schopnosť.

- Nízka minimálna mzda vedie k deformovaniu až kriminalizácii trhu práce. Podnikateľské subjekty (zvlášť malé firmy a súkromní podnikatelia) radšej príjmu pracovníka za minimálnu mzdu a zvyšok platia „na ruku“. Ušetria odvody ale zároveň ochudobňujú „sociálne fondy“. Rast minimálnej mzdy by tento fenomén mohol podstatne eliminovať, pretože zvýšenie „odvodov“ z titulu rastu minimálnej mzdy by už mohlo do značnej miery znevýhodniť ďalšie preplácanie na ruku.

- Celkovo táto situácia nenúti hlavne malé a stredné firmy a súkromných podnikateľov starať sa o kvalitatívny rast pracovnej sily a nenúti k tomu ani zamestnancov.

- V súhrne tieto uvádzané faktory signalizujú, že značná časť našich hospodárskych subjektov neprešla vnútornou kvalitatívnou transformáciou. Udržiava to relatívne vysokú ale nízkoefektívnu zamestnanosť v hospodárskych subjektoch, vrátane štátnej a verejnej sféry (nízkou minimálnu mzdu si tak štát ošetruje aj mieru nezamestnanosti – na úkor tvorby nových pracovných miest).

Na základe uvedeného môžeme očakávať, že už v najbližšom období, hlavne však po našom členstve v EÚ celý rad našich subjektov, vrátane tých, ktoré poskytujú služby, sa môže dostať a dostane do ťažkostí až konkurzov. To však nesie so sebou ďalšie riziko, že určitá časť práceneschopného obyvateľstva si bude hľadať trvalú alebo „cezpoľnú“ prácu v zahraničí. Vzhľadom na výšku priemernej mzdy zamestnanie v zahraničí si bude hľadať predovšetkým kvalifikovaná pracovná sila, čo je aj pochopiteľné.

Na časť podnikateľských subjektov môže mať dopad aj odchod nekvalifikovanej pracovnej sily, pracujúcej za minimálnu mzdu alebo nízku mzdu. Staneme sa „Turkami EÚ“. To sa vlastne deje už dnes (zdravotné sestry, kopáči, murári, offerky a iné profesie).

Dozrel čas, aby si zainteresované subjekty už konečne sadli za rokovací stôl a posudzovali problém z hľadiska perspektívy vývoja a z tohto pohľadu pristupovali aj k inštitútu minimálnej mzdy. Alebo si snáď myslíme, že EÚ a jej hospodárska sféra budú z tohto titulu ku nám milosrdní a tolerantní ?

Ing. Anton Bonko, podpredseda Rady NEZES